دستگیری، اتهام و آزادی با وثیقه

عبدالرضا تاجیک

کمتر از ۴۸ساعت پس از آنکه تقی رحمانی به عنوان آخرین زندانی ملی - مذهبی از زندان آزاد شد، ابراهیم یزدی دبیرکل نهضت آزادی ایران که سال قبل تعدادی از همفکران و یارانش به اتهام براندازی و اقدام علیه امنیت ملی بازداشت و محاکمه شده بودند و خود او نیز با همین اتهامات تحت تعقیب بود، به ایران بازگشت.

یزدی ۷۰ساله که در زمان دستگیری اعضای نهضت آزادی ایران به‌دلیل درمان بیماری پرستات در آمریکا به سر می برد، به هنگام ورود به سالن انتظار فرودگاه مهرآباد دوستان خود را می دید که با قید وثیقه از زندان آزاد شده بودند.

ذکـــر صلوات های متوالی استقبال کنندگان از یزدی نگاه‌های افراد حاضر در سالن انتظار فرودگاه را به چهره مردی با موهای سفید معطوف کرد که زمانی در حوادث انقلاب در سال ۱۳۵۷ به عنوان مترجم رهبر فقید انقلاب قرار گرفته و با هواپیمای ایشان ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ به ایران آمده بود. در آن زمان یزدی مردی میانسال با ریش و موهای مشکی بود.

پس از استعفای دولت موقت که یزدی به عنوان وزیرخارجه عضو آن بود و حوادث دهه شصت که منجر به حذف نیروهای ملی بابسابقه مذهبی در اداره امور کشور شد، دکتر یزدی به همراه مهندس مهدی بازرگان دبیرکل وقت نهضت آزادی ایران و دیگر همفکرانشان انتقاد از سیاست های اجرایی کشور را ادامه دادند.

در دهه هفتاد با تحولاتی که در عرصه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه رخ داده بود، نیروهای ملی با سابقه مذهبی نیاز همکاری و همراهی را بیش از پیش احساس کردند و بر همین اساس در زمان برگزاری انتخابات مجلس ششم در بهمن ۱۳۷۸ چهار گروه عمده منتقد به روش حاکمیت به همراه چندتن از چهره‌های سیاسی ملی، ائتلافی حول محور انتخابات را تحت عنوان ائتلاف نیروهای ملی - مذهبی تشکیل دادند.

نهضت آزادی ایـــران، جنبش مسلمانان مبارز، جنبش انقلابی مردم ایران (جاما) و تحریریه ایران فردا (طیف متمایل به مهنـــــدس عزت الله سحابی) تشکیل دهندگان ائتلاف نیروهای ملی - مذهبی بودند.

نیروهای ملی - مذهبی که تحت تأثیر افکار محمد مصدق، مهدی بازرگان، آیت الله طالقانی و دکتر علی شریعتی هستند، در جریان انتخابات مجلس ششم با چاپ این چهار چهره بر اعلامیه های آبی رنگ تبلیغاتی خود بر این موضوع صحه گذاشتند و عملاً مرزبندی خود را با جریانات موجود در جامعه نشان دادند و ضمن دعوت از مردم برای شرکت در انتخابات، افرادی را به عنوان کاندیدای ائتلاف نیروهای ملی - مذهبی معرفی کردند.

علیرضا رجایی روزنامه نگار و فعال ملی - مذهبی که از بازداشت شدگان ۲۱ اسفند ۷۹ بود به عنوان یکی از کاندیداهای مورد حمایت ائتلاف نیروهای ملی - مذهبی در شهر تهران بودکه با حمایت روزنامه نگاران اصلاح طلب در جایگاه بیست وهفتم منتخبان این شهر قرار گرفت اما با اظهارنظر شورای نگهبان از لیست نمایندگان تهرانی خارج شد.

دستگیری‌ها با بازداشت عزت‌الله سحابی شروع شد

پس از تشکیل مجلس ششم، دادگاه انقلاب اسلامی در ۲۷ آذر ۷۹ مهندس عزت الله سحابی چهره مطرح ملی - مذهبی ها که در ابتدای پیروزی انقلاب عضو شورای انقلاب بود را احضار و پس از آن بازداشت کرد.

پس از گذشت ۴۲ روز از بازداشت سحابی، هدی صابر در ۹ بهمن ۷۹ احضار و بازداشت شد و به دنبال او در ۶ اسفند رضا علیجانی سردبیر نشریه ایران فردا نیز دستگیر شد.

نوع اتهام و محل نگهداری این افراد اعلام نمی شد. دادگاه انقلاب اسلامی دربی بازداشت این سه تن، در ۲۱ اسفند ۷۹، حدود ۲۰ نفر دیگر از فعالان ملی - مذهبی را که دربی آزادی احمدزیدآبادی از زندان در منزل محمد بسته نگار دامادآیت الله طالقانی جمع شده بودند را بازداشت کرد.

دادگاه انقلاب اسلامی در اولین اطلاعیه خود پس از دستگیری این افراد در تاریخ ۲۶ اسفند ۷۹ نیروهای ملی - مذهبی را به براندازی با روش‌های مرموز و نفوذ در احزاب و گروه‌های قانونی کشور متهم کرد. این دادگاه در اطلاعیه های بعدی با طرح موضوع کشف شبکه براندازو اتهام نفوذ و ایجاد بلوا و آشوب، ارتباط با مجاهدان، تاکتیک مسلحانه و تعرض به دین و ارزش ها، اعلام کرد، مدارک و شواهد معتبری در مورد اتهامات وارده علیه نیروهای ملی - مذهبی در اختیار دارد.

بـــــــر همین اساس متعاقب بازداشت‌های اواخر سال ۷۹ حدود ۴۰ نفر متهم نهضت آزادی در تهران و شهـــرستان ها در ۱۸ فـــروردین و ۱۸ اردیبهشت ۸۰ بازداشت شدند.

با اعلام اسامی بازداشت شدگان مشخص شـــد که چند نفـــر از دستگیرشدگان پس از پیروزی انقلاب در سال ۵۷ از کارگزاران دولت انتقالی بودند، عزت الله سحابی عضو شورای انقلاب و نماینده دو اول پارلمان، هاشم صباغیان وزیـــر کشور دولت موقت (اکبر هاشمی رفسنجانـــی رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام معاون وی بود)، محمد توسلی اولین شهردار تهران پس از انقلاب و محمد ملکی اولین رئیس دانشگاه تهران پس ازانقلاب از جمله افراد بازداشت شده توسط دادگاه انقلاب بودند. طاهر احمدزاده از دیگر بازداشت شدگانی بود که در مشهد بازداشت و به تهران منتقل شد. او بعد از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ توسط رژیم شاه نیز به جرم اقدام علیه امنیت ملی بازداشت و به تهران منتقل شده بود.

دربی بازداشت ها، خانواده های بازداشت شدگان در تاریخ ۲۲ اسفند ۷۹ با حضور در مجلس شورای اسلامی با نمایندگان مجلس دیدار و گفت وگو کردند. آنان خواستار آزادی اعضای خانواده خود و اجرای قانون بودند.

نشست های مطبوعاتی، تجمع در مقابل دفتر سازمان ملل در تهران و نامه به دبیر کل این سازمان، تجمع در مقابل دادگستری تهران و نامه به عباسعلی علیزاده رئیس کل دادگستری تهران و حضور در کمیسیون های مختلف مجلس از اقدامات دیگری بود که خانواده های زندانیان ملی - مذهبی در طول یک سال گذشته انجام دادند.

دربی نامه نگاری ها و اعتراضات خانواده های بازداشت شدگان، وزارت اطلاعات ملی - مذهبی ها را براندار ندانست و کمیسیون اصل نود مجلس از برخوردهای صورت گرفته با این متهمان انتقاد کرد.

عباسعلی علیزاده، رئیس کل دادگستری تهران، در مقام دفاع از اقدام دادگاه انقلاب برآمد و با طرح ۱۳ اتهام علیه ملی -مذهبی ها از جمله جاسوسی و اقدامات مسلحانه، در مصاحبه ای گفت: «هنگامی که اطلاعات مستندی از متهمان به طور علنی منتشر شود، آن عده از افراد و گروه هایی که شتابزده از متهمان حمایت مطلق کرده‌اند، شرمنده خواهند شد.» علیزاده افزود: « درباره تلاش این گروه در جهت برخی حرکت های مسلحانه، اسناد معتبری به دست آمده است و پس از افشای اسناد و مدارک و برگزاری محاکمه ها، متفقدان به دادگاه به زودی درجه اتقان صحت و درستی نظرات امام را دربارهاین گروه درک خواهند کرد.»وی در ادامه می افزاید: «من این را برای نخستین بار اعلام می کنم که مدارکی از افراد این گروه به دست آمده که خود آنان تاکنون از دستیابی ما به چنین مدارکی بی خبر هستند.»

بـــــــرگزاری غیرعلنی دادگاه رسیدگی به اتهامات دستگیرشدگان مانـــع انتشار دقیق اخبار دادگاه و چگونگی دفاع متهمان شد. در واکنش به اعلام برگزاری دادگاه به صورت غیرعلنی، متهمان ملی -مذهبی و نهضت آزادی ایران با صدور اطلاعیه و یا توسط اعضای خانواده خود بر برگزاری علنی دادگاه تأکید کردند.

همچنین به دنبال سخنان رئیس کل دادگستری تهران، ۹ تن از فعالان ملی - مذهبی از علیزاده شکایت کردند.

آنان خواستار تعیین هیأت تحقیق برای پرونده ملی - مذهبی ها از سوی رئیس قوه قضائیه شدند.

دو شعبه ۲۱ و ۲۶ دادگاه انقلاب اسلامی تهران، پیگیری و تحقیق از متهمان بازداشت شده را آغاز کردند. رسیدگی به اتهامات کلیه اعضایی که منتسب یا عضو نهضت آزادی ایران بودند در شعبه ۲۱ دادگاه انقلاب انجام شد.

در مرداد ۱۳۸۰ شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب، محمود عمرانی، محمد بسته نگار و مسعود پدرام، محقق و نویسنده، محمد ملکی، استاد دانشگاه، علیرضا رجایی، روزنامه نگار، را به عنوان اولین گروه از دو پرونده ملی - مذهبی و نهضت آزادی با قید وثیقه آزاد کرد و در این راستا شعبه ۲۱ دادگاه انقلاب نیز تا مهر ۱۳۸۰ اکثریت بازداشت شدگان منتسب به نهضت آزادی به غیر از پنج تن از اعضای شورای مرکزی این تشکل را با قید وثیقه آزاد کرد.

شعبه ۲۱ دادگاه انقلاب با صدور ابلاغیه ای به وکلای مدافع متهمان، تاریخ برگزاری اولین جلسه رسیدگی به اتهامات ۳۵ نفر از اعضای نهضت آزادی را روز ۲۰ آبان ۱۳۸۰ اعلام کرد.

کلیه متهمان پرونده نهضت آزادی ایران به همراه وکلای مدافع خود در ساعت مقرر در مقابل دادگاه انقلاب حاضر شدند و به ترتیب پس از بازرسی بدنی به داخل ساختمان دادگاه رفتند. طاهر احمدزاده و احمـــد صدر حاج سیدجوادی مسن ترین افرادی بودند که با توجه به کهولت سن در دادگاه حاضر شدند. این دادگاه پس از سه روز رسیدگی عمومی به پرونده مطرح شده در شعبه ۲۱ دادگاه انقلاب، رسیدگی به اتهامات افراد را به صورت جداگانه برگزار کرد.

هاشم صباغیان، محمد توسلی، ابوالفضل بازرگان، محمد نعیم پور و خسرو منصوریان پنج عضو شورای مرکزی بودند که پس از برگزاری دادگاهشان با قرار وثیقه ۲۰۰ میلیون تومان برای هریک، آزاد شدند.

پس از برگزاری دادگاه رسیدگی به اتهامات اعضای نهضت آزادی ایران، شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب رسیدگی به اتهامات متهمان ملی - مذهبی را در ۱۸ دی آغاز کرد. این شعبه نیز مانند شعبه ۲۱ دادگاه انقلاب پس از برگزاری دو جلسه که همگی متهمان در آن حضور داشتند، رسیدگی به اتهامات متهمان ملی -مذهبی را به صورت جداگانه آغاز کرد. این دادگاه هنوز ادامه دارد. مرتضی کاظمیان روزنامه نگار، جوان ترین متهم این پرونده بود که در دادگاه حاضر شد.با آزادی حبیب الله پیمان و تقی رحمانی از زندان در ماه گذشته، آخرین افراد از بازداشت شدگان ملی - مذهبی از زندان آزاد شدند. بازداشت شدگان برای آزادی خود هریک مبالغی از ۵۰ تا ۲۰۰ میلیون تومان به عنوان وثیقه به دادگاه سپردند.

نحوه بازجویی از بازداشت شدگان، صدور قرارهای بازداشت موقت و بالاخره برگزاری دادگاه به صورت غیرعلنی مورد اعتراض وکلای مدافع متهمان ملی -مذهبی ونهضت آزادی قرار گرفت. محمدعلی دادخواه وکیل دو تن از متهمان دو بار در جریان دادرسی از دادگاه اخراج شد. دادخواه و عبدالفتاح سلطانی دو تن از وکلای مدافع متهمان بودند که در جریان رسیدگی به پرونده ملی -مذهبی ها، خود نیز به شعبه ۱۴۱۰ مجتمع قضائی ویژه کارکنان دولت احضار شدند. ابراهیم یزدی در اولین روز پس از بازگشت در گفت وگو با خبرگزاری جمهوری اسلامی گفت: «اینکه چه ها را با وثیقه آزاد کرده‌اند، ولو وثیقه های سنگین، این علامت خوبی است و نشان می دهد که در پرونده‌ها چیزی نبوده است.»«امیدوارم این پرونده‌ها برای همیشه بسته شود و این مقدمه‌ای باشد برای اینکه همه زندانیان سیاسی آزاد شوند.»